

GLOBAL AKADEMİ KONUŞMALARI

<https://www.globacademy.org/global-akademi-konusmalari-2/global-akademi-konusmalari-seminerler/>

No. 4, KASIM 2020

Global Academy

Küreselleşme ve Sürdürülebilir Kalkınma

Doç.Dr. Çiğdem Üstün

Niğantaşı Üniversitesi
cigdem.ustun@gmail.com

KÜRESELLEŞME VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Çiğdem Üstün, Doç. Dr.
Nişantaşı Üniversitesi

ÖZET

Sürdürülebilir bir gelecek için Birleşmiş Milletler'in 2000 yılında Binyıl Hedefleri'ni takiben 2015 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) kabul edilmiş ve 17 amaç altında 169 hedefe ulaşmayı BM üye devletleri kabul etmişti. Bu Amaçlar ile yoksulluğun ortadan kaldırılması, çevrenin ve gezegenin korunması ve barış ve refah içinde yaşanması hedeflenmişti. Özellikle ilk iki SKA olan Yoksulluğa Son ve Açlığa Son çerçevesinde önemli bazı ilerlemeler katedilmiş olsa da SKA altındaki hedeflere ulaşmak COVID-19 öncesinde bile oldukça zor görünmekteydi. COVID-19 pandemisi ile ilerleme kaydedilen SKA'lar dahil olmak üzere tüm SKA'lar altında 2030 yılına kadar tutturulması beklenen hedefler tehlikeye girmiştir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi ve SKA'lar altında belirtilen hedeflerin tutturulabilmesi için sadece iktisadi, finansal ve ekolojik ilkelere bahsetmek yeterli değildir. Ekonomi, çevre ve toplum bileşenleri ile beraber sağlığın da bir bileşen olduğu bilinciyle hareket edilmesi gerekmektedir. Bunlara ek olarak sosyal sürdürülebilirliğin eşitlik, çeşitlilik, demokratik yönetim ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesi, küresel ölçekte davranışsal bir dönüşüm için yerel, ulusal ve uluslararası alanlarda sivil toplum işbirliğini ve katılımcı yönetim pratiklerini artırıcı, adaletsiz güç ilişkilerini yok edebilecek kararlı adımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

ATIF İÇİN: Üstün, Çiğdem, "Küreselleşme ve Sürdürülebilir Kalkınma", *Global Akademi Konuşmaları Serisi* (İstanbul: Global Akademi ve Uluslararası İlişkiler Konseyi), No.4, Kasım 2020, https://www.globacademy.org/wp-content/uploads/2021/11/CUstun_SurdurulebilirKalkinma_v.2.pdf

DOI: 10.13140/RG.2.2.30533.06880

Giriş

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları 1980'lerin sonundan beri hayatımızın bir parçası olmakla beraber Soğuk Savaş'ın bitişinden günümüze sosyal ve beşerî bilim alanlarının hepsinde kullanım alanını genişletmiştir. COVID-19 pandemisi ile 2015 yılında kabul görmüş olan 2030 yılına kadar ulaşılması hedeflenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA) akıbeti ve bu amaçlar altındaki 169 hedefin ne kadarına ulaşılabilineceği sorgulanır olmuştur. 17 ana başlık altında yoksulluğu ortadan kaldırmayı, çevreyi ve gezegeni koruma ile barış ve refah içinde yaşamayı amaçlayan evrensel bir eylem çağrısı olan SKA'lar devletlere kapsayıcı bir gündem sunmaktadır. Bu kapsayıcı gündem içinde yoksulluğun ve açlığın sonlandırılması, nitelikli eğitim, sağlık ve kaliteli yaşam, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, toplumsal cinsiyet eşitliği, eşitsizliklerin azaltılması, sorumlu üretim ve tüketim gibi COVID-19 pandemisinden doğrudan etkilenen amaçların yanında bu pandemi ile beraber bir kez daha önemini anladığımız çevrenin korunması için kararlaştırılmış amaçlar da öncelik olarak vurgulanmaktadır. BM'nin de en öncelikli gündemlerinden biri olan bu amaçları içeren Gündem 2030 hedeflerinin COVID-19 sebebi ile tutturulamaması ise sürdürülebilir kalkınmadan uzaklaşılacağı endişesini beraberinde getirmektedir.

Her ne kadar tarihte yaşanan ilk pandemi olmasa da COVID-19'un ortaya çıkması ve yayılması ile beraber bireyler, toplumlar ve devletler büyük bir bilinmezlikle karşı karşıya kaldılar. Özellikle 1918 İspanyol Gribi ile karşılaştırmalar yapsak da günümüzün küreselleşen

dünyasında karşılıklı bağımlılığımızın getirdikleri bu pandeminin çok yeni bir olgu olduğu gerçeğinin altını çizmektedir. Bilinmezlik ile karşılaşan devletler ilk önce güvenlik içgüdüleriyle sınırlarını kapatarak korumacı davranışlar sergilemişlerdir. Fakat, birbirimize iktisadi, ticari, sosyal ve kültürel olarak bu kadar yakın ilişkiler içinde olmamız sınırları sürekli olarak kapalı tutmamızı engellemektedir. Buna ek olarak eğer sürdürülebilir bir gelecek arzuluyorsak sınırları kapatarak bunu yapamayacağımız da açıktır. Uluslararası işbirliği mekanizmaları yerine tek taraflı önlemler almaya çalışmak sürdürülebilirliğe en büyük zararı vermektedir.

Verilen ilk korumacı refleksten sonra "Hepimiz aynı gemideyiz!", "Virüs her ülkeyi aynı şekilde tehdit ediyor!" söylemlerini daha çok duymaya başladık. Fakat, burada sosyal adaletsizlikler ve gelişmiş – gelişmemiş ülkeler arasındaki farklar sebebiyle aslında virüsün her bireyi, toplumu ve devleti aynı şekilde tehdit etmediği de sürdürülebilirlik tartışmaları içinde yerini almıştır. Devletler çeşitli ekonomik paketler ile işsizliğin önüne geçmeye, KOBİ'lere yardım etmeye çalışmakta ise de bu paketler devletlerin kapasitelerine ve kaynaklarına göre şekillenmektedir. Bu sebeple, kapasitesi ve kaynakları daha fazla olan ülkelerde devletler tarafından sunulan paketler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılaşmaları daha da artırmaktadır. Zamanla, kısıtlamalar kaldırılmış, ekonomik olarak kaybedilen zamanı geri kazanmak için özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik faaliyetlere hız verilmiş ve bu hızla beraber vaka sayılarında da artışlar görülmüştür. Bu çerçevede sağlık politikaları ile ekonomi politikalarının birbirinden ayrı düşünülmemesi gerektiği daha iyi anlaşılmıştır.

Bu pandemi ile insanlığın anlaması ve önemini hatırlaması gereken belli başlı meseleler sürdürülebilirlik tartışmaları içinde bir kez daha gündemimizin üst sıralarına yerleşmiştir. Bu meselelerin bazıları; çalışma düzenimizin değişmesi, ulaştırma ve lojistik pratiklerimizin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği, çevreyle uyumlu çözümlere ihtiyacımız olduğu, kentleşmeyi yeniden düşünmemiz ve betona gömülü şehirlerimizde yeniden yapılanmalara gitmemiz gerektiği ve açık havada zaman geçirebileceğimiz daha çok kamusal alana ihtiyacımız olduğudur. Bütün bunlar ışığında SKA'ların anahtar unsurlar olduğu ise tartışılmaz bir gerçektir.

Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma

Kalkınma dendiği zaman artık sadece ekonomik çerçeveden ele alınan modellerden değil sürdürülebilir bir gelişmeyi de içeren modellerden bahsedilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilirlik ise Gilman'a göre toplumun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir sistemin ana kaynaklarını tüketmeden belirsiz bir geleceğe dek işlevini sürdürmesi olarak tanımlanır.¹ BM İnsan Çevresi Bildirisi 1972 Stockholm Konferansı'nda kabul edildikten sonra sürdürülebilir kalkınma kavramı 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan Brundtland Raporu'nda "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır.² 2001 yılında OECD de

bu tanıma çok benzer bir tanımlama yapmış ve "sürdürülebilir kalkınma günümüz kuşaklarının gereksinimlerinin gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasında ödün verilmeden gerçekleştirilmesidir" demiştir.³

2. Dünya Savaşı sonrası sanayinin gelişimi, çeşitlenen ekonomik faaliyetler, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle hız kazanan küreselleşme ve kapitalist kalkınma anlayışı ülkelerin gelişmiş ve gelişmemiş olarak ayrılmasını beraberinde getirirken aralarındaki farklılıkları belirginleştirmiştir. Ayrıca bu kalkınma anlayışı çevresel sorunlar da oluşturmuştur. Bu sebeple kalkınma anlayışımızın değişmesi gerektiği daha çok dile getiriliyor olsa da aslında sürdürülebilir kalkınma doğrultusunda politikalar üretilmesinin zorluğu Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) Uruguay Raundu antlaşmalarıyla Güney-Kuzey ülkeleri arasındaki farklılardan ötürü ortaya çıkmıştı.

Bu çerçevede sınırsız tüketim alışkanlıklarından vazgeçilmediği; eşitlik, adalet ve demokrasi kavramlarını içeren toplumsal bir kalkınma kavramının kabul görmediği, küreselleşme ile artan Güney – Kuzey arasındaki eşitsizlikler ortadan kaldırılmadığı sürece gerçek anlamda küresel sürdürülebilir çevre politikalarının oluşturulamayacağı savunulmuştur.⁴ Küreselleşme her ne kadar iletişimi kolaylaştırarak işbirliklerini artırsa da üretim ve tüketimdeki artan hızla beraber egemen devletlerin kendi çabaları ile çözemeyecekleri sorunlar da

¹ Robert Gilman, "Sustainability by Robert Gilman from the 1992 UIA/AIA call for sustainable community solutions", <https://www.context.org/about/definitions/> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

² Ceren Aksu, "Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre", Güney Ege Kalkınma Ajansı, 2011. http://geka.gov.tr/Dosyalar/o_19v5e00u1ru61bbncf2qmlcpv8.pdf (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³ OECD *The DAC Guidelines Strategies for Sustainable Development*, Paris, 2001.

⁴ Ethem Torunoğlu, "Sürdürülebilir Kalkınma Paradigması Üzerine Ön Notlar, TÜBİTAK Vizyon 2023 Panel İçin Notlar", 2004 https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/csk/EK-16.pdf (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

gündeme gelmiştir. İklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin yok edilmesi, çevreye verdiğimiz zararlar, artan eşitsizlikler ve adaletsizlikler bu sorunların sadece bazılarıdır.

Ekolojik, sosyal, ekonomik ve siyasal sorunlarla başa çıkabilmek için sürdürülebilir kalkınma kavramı içerisinde yeşil ekonomi, ekolojik sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik kavramları da çalışılmıştır. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temelinde aslında çevre dostu bir ekonomik sistem yaratılması, ekolojik krizin oluşmasında ve iklim değişikliğinde en büyük paya sahip olan ülkelerin çözüm sürecinde de en fazla yükümlülüğü alması gerekliliği öne sürülmüştür.⁵ Birleşmiş Milletler Çevre Programı 2009 Küresel Yeşil Yeni Düzen Politika Notu'nda oluşturulacak Yeşil Ekonomi ile sürdürülebilir bir kalkınma modeli izlenerek, ekolojik kıtlık ve iklim dengesizliğinin önüne geçebilmekten söz edilmektedir.⁶

Yeşil Ekonomi anlayışı kaynak tüketiminin azaltılarak da büyümenin mümkün olduğunu savunmaktadır. Bu çerçevede çevreyle uyumlu geri dönüştürülebilir ürünlerin üretildiği ve sosyal sorumluluk anlayışının geliştirildiği bir ekonomi politikaları paketinden söz edilmektedir.⁷ BM Çevre Programı Yeşil Ekonomi'yi sera gazı emisyonlarının azaltıldığı, kaynak verimliliğinin artırıldığı ve sosyal

gelişmeyi de kapsayan bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır.⁸ Bu tanımda karşımıza çıkan verimlilik kavramı ise “yoksulluğun azaltılması, istihdam artışının sağlanması, insan haklarının korunması, toplumsal barış ve demokrasinin güçlenmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarının hepsine birden hizmet eden bir gelişme stratejisidir.”⁹

Yeşil Ekonomi ile ekolojik sürdürülebilirlik kavramlarının birbirinden ayrı düşünülmeceği göz önüne alındığında, ekolojik sürdürülebilirlik için olmazsa olmaz kabul edilen enerji ve maddelerin geri dönüşümü, mal ve hizmet sunumunda daha az materyal kullanılması, yenileme kapasitesi gibi kategoriler ön plana çıkartılırken¹⁰, sosyal sürdürülebilirlik ise temel sağlık, eğitim, enerji gibi haklara erişim, bireylerin ve toplumların geçim kaynaklarının bozulmaması, sosyal yardımlarda eşitlik, güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarının sağlanması ve zorla çalıştırılma ile çocuk işçiliğinin engellenmesi gibi konulara dikkat çekmektedir.¹¹

Bütün bu temalar çerçevesinde gezegeni koruyarak sürdürülebilir bir gelecek inşa edebilmek için 1980'lerin sonundan günümüze kadar BM çatısı altında atılan

⁵ Serdar Altınok et al. “Küresel İklim Değişikliği Sorununun Çözümü İçin Yeni Bir Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışı”, 2015 <https://www.avekon.org/papers/1393.pdf> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

⁶ UNEP *Global Green New Deal Policy Brief*, Cenevre, 2009 https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7903/A_Global_Green_New_Deal_Policy_Brief.pdf?sequence=3&p%3BisAllowed= (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

⁷ Mustafa Özçağ ve Hakan Hotunluoğlu, “Kalkınma Anlayışında Yeni bir Boyut: Yeşil Ekonomi”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, Haziran 2015, s. 303-324

⁸ UNEP Green Economy Developing Countries Success Stories, Cenevre, 2010 [https://www.greengrowthknowledge.org/case-](https://www.greengrowthknowledge.org/case-studies/green-economy-developing-countries-success-stories)

[studies/green-economy-developing-countries-success-stories](https://www.greengrowthknowledge.org/case-studies/green-economy-developing-countries-success-stories) (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

⁹ Joseph Prokopenko, *Verimliliği Teşvik Kuruluşları: Evrim ve Deneyim (ILO Yayınları)*, Çeviri. MPM Yayın No:675, Ankara. 2004 içinde Nurettin Peşkirioğlu, “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Küresel Verimlilik Hareketine Doğru”, https://www.academia.edu/35678484/2030_S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir_Kalkınma_Hedefleri_K%C3%BCresel_Verimlilik_Hareketine_Do%C4%9Fru (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

¹⁰ Frank D. Vivien, “Sustainable Development: An Overview of Economic Proposals”, *SAPIENS*, Cilt 1, Sayı 2, 2008 s. 1-8

¹¹ Muhammed Yunus Bilgili, “Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Sayı 40, 2017 s. 559-570

adımların ¹² sonuncusu ise 2015 yılında kabul edilen SKA'lardır.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) ve Hedefleri

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Birleşmiş Milletler'in Binyıl Zirvesi'nde 2000 yılında kabul ettiği hedefler üzerine inşa edilmiştir. Bu zirvede üye devletler 2015 yılına kadar aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi, evrensel ilköğretimin sağlanması, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölüm oranının azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kalkınmaya yönelik küresel iş birliğinin geliştirilmesi başlıkları altında 8 hedef belirlemişlerdir.

2015 yılında kabul edilen 17 SKA bu hedeflerin devamı niteliğindedir;

SKA 1: Yoksulluğa Son

SKA 2: Açlığa Son

SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam

SKA 4: Nitelikli Eğitim

SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

SKA 6: Temiz Su ve Sanitasyon

SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji

SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması

SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim

SKA 13: İklim Eylemi

SKA 14: Sudaki Yaşam

SKA 15: Karada Yaşam

SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

SKA 17: Amaçlar için Ortaklıklar

Bu amaçlar altındaki 169 hedef ise 2030 yılına kadar yoksulluğun sona erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barışın sağlanabilmesi için devletlere rehberlik etmektedir.

Bu SKA'lar aynı zaman sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik eleştirilere de bir cevap niteliğindedir. Sürdürülebilirlik kavramının yaşamın sürdürülebilmesi ile ilgili olması gerekirken kavramın artık kalkınmanın sürdürülebilmesine dönüşmüş olduğu ve ekonomi – çevre ilişkisine yönelik çift taraflı vurgunun ekonomi lehine olduğu en çok dile getirilen eleştirilerden birisidir. ¹³ SKA'lar ve alt hedeflerine bakıldığında temiz su, temiz enerji, iklim değişikliğinin önüne geçilmesi, karada ve suda yaşamın korunması gibi amaçlar altında su kıtlığı sorununu çözmek için sürdürülebilir tatlı su tedarikinin sağlanması ve su kıtlığından muzdarip insan sayısının önemli ölçüde azaltılması; iklimle ilgili tehlikelere ve doğal afetlere karşı dayanıklılığın ve uyum kapasitesinin bütün ülkelerde

¹² 1992 Rio de Janeiro - BM Çevre ve Kalkınma Konferansı, 2002 Johannesburg - Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, 2012 Rio de Janeiro - BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20)

¹³ Fevzi Özlüer, "Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomi Politikası", 27 Şubat 2014, <http://www.fevziozluer.av.tr/2014/02/27/surdurulebilir-kalkinmanin-ekonomi-politigi/> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

güçlendirilmesi; deniz ve kıyı ekosistemlerinin sürdürülebilir biçimde yönetilmesi ve korunması ile sağlıklı ve üretken okyanuslara sahip olmak adına okyanusların eski haline döndürülmesi için harekete geçilmesi; sulak alanlarda, dağlarda ve kurak alanlardaki karasal ve iç tatlı su ekosistemlerinin uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükler doğrultusunda korunması, eski haline getirilmesi ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması gibi hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler bizlere SKA'lar çerçevesinde çevreye vurgu yapıldığını göstermektedir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramına getirilen diğer iki önemli eleştiri ise gelişmiş ülkelerde üretim ve tüketim sonucu oluşan atıkların geliştirmekte olan ülkelere transferi ve bu kavramın gelişmiş ülkeler tarafından geliştirmekte olan ülkelerin gelişmesini engellemek amacıyla kullanılan bir söylem olduğudur. Bu eleştirilerin ilkinde *SKA 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim* altındaki hedefler cevap olarak verilebilir. Örneğin, 2030'a kadar perakende ve tüketici düzeylerinde kişi başına düşen küresel gıda atığının yarıya indirilmesi ve hasat sonrası kayıplar dâhil üretimdeki ve tedarik zincirlerindeki gıda kayıplarının azaltılması, kimyasalların ve tüm atıkların yaşam döngüleri boyunca çevresel olarak sağlam biçimde yönetimlerinin sağlanması, çevresel etkilere sahip zararlı teşviklerin aşamalı olarak ortadan kaldırılması ve vergilendirmenin yeniden yapılandırılması istenmektedir.

SKA 17: Amaçlar için Ortaklıklar altında ise özellikle geliştirmekte olan ülkeleri gözeterek geliştirmekte olan ülkelere yapılan resmi kalkınma yardımlarının 0,7'ye, en az gelişmiş ülkelere yapılan resmi kalkınma yardımlarının ise 0,20'ye çıkartılması için teşvik edilmesi; geliştirmekte olan ülkeler için çok sayıda kaynaktan elde edilen ek finansal kaynakların seferber edilmesi ve en az gelişmiş ülkeler için

yatırım teşvik uygulamalarının kabul edilmesi ve uygulanması gibi hedefler belirlenmiştir. Bu çerçevede SKA'ların geliştirmekte olan ülkelerin gelişmelerini engellemekten ziyade yardımların artırılması için yol gösterici olduğu söylenebilir. Fakat çokça tartışılan yardımların geliştirmekte olan ülkelere fayda getirip getirmediği, bu yardımların verilmesinde rol alan faktörlerin ülkeler arasındaki yerleşik adaletsiz ilişkilerin devamına etkisi, yardımların karşılıklı veya karşılıksız olmasının ülkeler arasındaki hiyerarşik ilişkilerin devamına katkısı veya ekonomik yardımların ülkelerin üretim modelleri üzerindeki etkileri ile ilgili meselelere ise sadece bu hedefler çerçevesinde cevap verme olanağı bulunmamaktadır. Bu sebeple özellikle uluslararası politik ekonomi alanında yürütülen bu tartışmaların sürdürülebilir kalkınma modellerinin gelecekte alacağı şekiller üzerinde etkili olması umulmaktadır.

COVID-19'un SKA'lara Etkileri

11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) COVID-19'u pandemi ilan etmesi ile beraber ülkeler tedbirler almaya başlamış, sınır kapıları kapatılmış, insanların mobilitesi kısıtlanmış, okullar kapatılmış, uzaktan çalışmaya geçebilen şirketler uzaktan çalışma modellerine geçmiş, lokantalar, tiyatro salonları, sinemalar, alışveriş merkezleri kapatılmış ve temel hizmetlerde çalışanlar dışında herkesin evlerinde kalmaları istenmiş, ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de dünya genelinde sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır. Bu gibi tedbirlerin elbette ekonomiye etkisi hemen hissedilir olmuş, iş yerlerinin kapanmaya başladığı, işsizlik rakamlarında artışların olduğu gözlemlenmiştir.

Günde 1,9 \$ yoksulluk sınırı altında yaşayan insanların sayısında 80 milyondan fazla artış, günde 3,2\$ sınırı altında kazananların sayısında ise 130 milyondan fazla artış olması beklenmektedir.¹⁴ Dünya genelinde yoksulluğun artması, yoksul bölgelerin daha da yoksullaşması birincil etkiler olarak görülmektedir. Bu etkiler ise, SKA'lar içinde en çok ilerlemenin görüldüğü *SKA 1: Yoksulluğa Son* ve *SKA 2: Açlığa Son* amaçlarındaki kazanımların kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Pandemiden önce bu iki amaç çerçevesinde ilerleme sağlandığı görülmekteydi. Bu ilerlemenin, özellikle çevre ile ilgili olan SKA 11-15'e negatif etkileri eleştirilse de¹⁵ pandemi ile SKA'ların hepsinde gerileme görülmesi beklenmektedir. 2020 Sürdürülebilir Kalkınma Raporu'na göre COVID-19 öncesinde özellikle Sahra Altı Afrika, Latin Amerika ve Karayipler'de 2000-2015 arasında Binyl Hedefleri'nin tutturulması ve daha sonra SKA'lar çerçevesinde gelişim görülmüştür. Ama en çok Doğu ve Güney Asya ülkelerinde SKA'lara ulaşmak için ilerleme kaydedilmiştir.¹⁶

OECD'ye göre COVID-19 özellikle gelişmekte olan ülkeleri negatif etkilemekte ve finansal kaynakların SKA'lar dışında acil ihtiyaçlar için kullanılması gerekliliği SKA'lara finansal kaynak ayrılması anlamına gelmektedir. Ekonomik faaliyetler kısıtlandıkça kaynak mobilizasyonu zarar

görece ve zaten zorlanan gelişmekte olan ekonomiler sosyal ve ekonomik müdahaleler için finansal kaynak bulma çabalarına gireceklerdir.¹⁷ Pandeminin ilan edilmesi ile Uluslararası Çalışma Örgütü tam veya kısmi kısıtlamalar sonucu dünya işgücünün Nisan 2020 itibarıyla %81'inin etkilendiğini açıklamıştır. Ayrıca dünya ekonomisinin en iyimser tahminle %3, en kötümser tahminle %10 daralması beklenmektedir.¹⁸ Dünya Bankası COVID-19 sebebiyle bu iyimser ve kötümser ihtimaller çerçevesinde 40 ile 60 milyon insanın aşırı yoksulluğa itileceğini, Asya Kalkınma Bankası ise 158 milyon ile 242 milyon kişinin işlerini kaybedebileceğini açıklamıştır.¹⁹ Bunların yanında pandeminin getirdiği belirsizlikler bireylerin, toplumların ve devletlerin geleceği öngörebilmesini engellerken devletlerin uluslararası işbirliğinden uzaklaşmaları ve pekişen güç asimetrisi hem uluslararası alanda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler hem de ulusal alanda zenginler ve yoksullar arasındaki uçurumu derinleştirmektedir.²⁰

Kalkınma modellerinde eleştirilen yapısal sıkıntılar ile COVID-19 pandemisinin getirdiği bu ekonomik etkiler birleştiğinde kapsayıcı ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi daha da zor görünmektedir. SKA'lara uyumlu politikaların geliştirilmesi için gerekli olan siyasi desteğin de azaldığına dikkat çekilmektedir. Özellikle

¹⁴ Andy Sumner et al, "Estimates of the impact of COVID-19 on global poverty", *WIDER Working Paper* 43, 2020 s.5

¹⁵ Edward B. Barbier ve Joanne C. Burgess, "Sustainable development goal indicators: Analyzing trade-offs and complementarities", *World Development*, Cilt 122, 2019 s. 295-305

¹⁶ Guillaume Lafortune et al, "The SDGs, COVID-19 and the Global South: Insights from the Sustainable Development Report 2020", 16 Temmuz 2020, <http://www.ipsnews.net/2020/07/sdgs-covid-19-global-south-insights-sustainable-development-report-2020/> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020)

¹⁷ *OECD The impact of the coronavirus (COVID-19) crisis on development finance*, 24 Haziran 2020, <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-impact-of-the-coronavirus->

[covid-19-crisis-on-development-finance-9de00b3b/](https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/the-impact-of-the-coronavirus-covid-19-crisis-on-development-finance-9de00b3b/) (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

¹⁸ Necati Çıtak, "COVID-19 ve Sınıfsal Eşitsizlik", *TTB COVID-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu*, https://www.ttb.org.tr/kutuphane/covid19-rapor_6/covid19-rapor_6_Part56.pdf (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

¹⁹ Manuar Mukarram, "Impact of COVID-19 on the UN Sustainable Development Goals (SDGs)", *Strategic Analysis*, Cilt 44, Sayı 3, s.254.

²⁰ Francisco Santos-Carrillo et al, "Rethinking the Governance of the 2030 Agenda for Sustainable Development in the COVID-19 Era", *Sustainability*, Cilt 12, Sayı 18, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/18/7680> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

tedarik zincirlerinde yaşanan sorunlarla beraber iç piyasaları korumaya öncelik verilmesi ihracat kontrollerini artırabilir ve bu da SKA'lara ulaşmayı daha da zorlaştırabilir.²¹

Ekonomik etkilerin SKA'lar üzerinde yaratacağı negatif etkiler dışında spesifik negatif etkileri de olabileceği tahmin edilmektedir. Okulların uzun süre kapalı kalması sonucu, var olan sınıfsal eşitsizliklerin daha da kötüleşmesi ve gelecek jenerasyonları derinden etkilemesi beklenmektedir. UNICEF'e göre 460 milyondan fazla öğrenci uzaktan eğitime ulaşamamaktadır.²² Düzenli ve sabit bir internet bağlantısına ve gerekli teknolojik altyapı ve cihazlara sahip olmayan öğrencilerin eğitimle bağları kopmuştur. Ayrıca, okulların kapalı olması dünya genelinde çocukların düzenli gıdaya ulaşmasını da engellemektedir. Dünya Gıda Programı'na göre dünya genelinde 265 milyon çocuk günlük öğünlerinin belirli bir bölümüne bu sebeple ulaşamamaktadır.²³ Bu çerçevede SKA 4: Nitelikli Eğitim kapsamında 2030 için öngörülen hedeflerden uzaklaşıldığı aşikardır.

Ekonomik durgunluk ile ortaya çıkan işsizlik okula gitmeyen çocukların sayılarındaki artışla beraber değerlendirildiğinde çocuk işçiliğinin artışa geçeceği de düşünülmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre 2000'den beri ilk kez çocuk işçiliğinde artış gözlemlenmektedir.²⁴ Ekonomik sıkıntıların arttığı

dönemlerde özellikle çocuk işçiliğinin artması kaygıyla beklenen bir sosyo-ekonomik gerçektir. Çocuklar, kayıt dışı daha kolay çalıştırılabilir olmaları ve vergiden kaçmak isteyen işverenlerin daha çok işine gelmesi sebebiyle tercih edilirler. Bu durum ise kayıt dışı ekonominin artmasına, devletin vergi toplayamaması ve vermesi beklenen sosyal hizmetleri verememesine yol açar. Sosyal kapsayıcılığı yitiren bir sosyal güvenlik sistemi ise yoksulluğun derinleşmesi, toplumsal sınıflar arası eşitsizliğin artması demektir. Bu kısır döngü içerisinde ise SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme içerisinde yer alan hedeflerin gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır.

COVID-19 sebebiyle insanların evlere kapanması SKA 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği çerçevesinde de endişeleri artırmıştır. İş hayatının ev içine taşınması ile kadınların iş yüklerinin artması, okulların kapanması ile çocukların eğitimlerinin sorumluluklarının ekseriyetle annelerde olması ve zaten büyük bir sorun olan ev içi şiddetin daha da artması²⁵ bu alandaki kazanımlarda kayıplar olduğunu göstermiştir. Ev içi şiddetin önlenmesi için yapılan projeler ve çalışmalar da pandemi sebebiyle sekteye uğramıştır. BM Kadın'ın yaptığı çalışmalara göre COVID-19 pandemisi ile ev içi şiddet vakalarında ilk rakamlara göre dünya çapında %25 artış görülmüştür.²⁶ BM Nüfus Fonu'nun yaptığı çalışmalarda pandeminin etkilerinin

²¹ *The consequences of COVID-19: reduced chances of achieving the 2030 Agenda for Sustainable Development?*, IISS Research Papers 30 Eylül 2020 <https://www.iiss.org/blogs/research-paper/2020/09/covid-19-reduced-chances-of-achieving-sdgs> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

²² *COVID-19: Are children able to continue learning during school closures?*, UNICEF, <https://data.unicef.org/resources/remote-learning-reachability-factsheet/> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

²³ *Global Monitoring of School Meals During COVID-19 School Closures*, WFP, <https://cdn.wfp.org/2020/school-feeding-map/index.html> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

²⁴ Necati Çıtak, a.g.e.

²⁵ Marko Hakovirta ve Navodya Denuwara, "How COVID-19 Redefines the Concept of Sustainability", *Sustainability*, Cilt 12, Sayı 9, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/9/3727> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

²⁶ *Explainer How COVID-19 Impacts Women and Girls*, UN Women, <https://interactive.unwomen.org/multimedia/explainer/covid19/en/index.html> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

kadınlar ve kız çocukları üzerinde eşitsizlikleri artırıcı büyük etkileri olduğu açıklanmaktadır. 0-14 yaş arası her 5 kız çocuğundan 1'inin aşırı yoksulluk içinde olacağı ve 55 yaş ve üstü yoksul nüfusun da %53'ünün kadın olacağı öngörülmektedir.²⁷ Okulların kapanması ile beraber UNESCO tarafından dünya çapında öğrencilerin (üniversite dahil) %89'unun okulla ilişkisinin kesildiği tahmin edilmektedir.²⁸ Sürecin devamı halinde okula gidemeyen kız çocuklarının evlendirilmeleri, ev içi şiddete maruz kalmaları, ev içi bakım hizmetlerini üstlenmeleri gibi sonuçların katlanarak çoğalacağını tahmin etmek güç değildir.

Sağlık alanında çalışanların %70'ini BM verilerine göre kadınlar oluşturmaktadır.²⁹ Bu durumda pandemi ile ön saflarda mücadele edenlerin yaşadıkları sorunları göz önüne aldığımızda bu alanda çalışan kadınların ekstra yük altında olduğu görülmektedir. Sağlık alanında hastalarla birebir etkileşimde olan sağlık çalışanları için pandeminin ilk aylarında evlerine virüsü taşımalarını engelleyebilmek için geçici konaklama çözümleri ya devletler ya da özel sektör tarafından sağlanmaya çalışılmıştı. Bu durumda ev içi bakım görevlerini de eğer yüklendiyse kadınlar, ki dünya genelinde bu görevler çoğunlukla kadınlar ve kız çocukları tarafından sağlanmaktadır, geçici konaklama hizmetlerinden yararlanmakta zorlanmışlar ve ev-iş yaşamı dengesini sağlamak güçleşmiştir.³⁰

Sağlık alanında çoğunlukla çalışmakla beraber bu dönemde sağlığa ayrılan fonların çoğunun pandemi ile mücadeleye yönlendirilmesi sebebiyle aile planlaması ve üreme sağlığı için ayrılan fonlarda kısıtlamalara gidildiği için sağlık hizmetlerinden dünya genelinde daha az yararlananlar da gene kadınlar olmuştur. BM Nüfus Fonu'nun projeksiyonlarına göre 144 ülkede 47 milyonun üzerinde kadının üreme sağlığı hizmetlerine erişemediği için istenmeyen şekilde gebe kalacağı tahmin edilmektedir. Bu ise nüfusun artması ve beraberinde ekonomik ve ekolojik sorunları getirecektir.³¹

Pandeminin başlangıcından itibaren yapılan gezegenin korunması, vahşi ve egzotik hayvanların ticaretinin yasaklanması, yenilenebilir enerji kaynaklarına daha fazla önem verilmesi ve yaygınlaştırılması, çevrenin korunması için gerekli adımlar ile ilgili tartışmalar SKA'lar içerisinde *SKA 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji, SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, SKA 13: İklim Eylemi, SKA 14: Sudaki Yaşam, SKA 15: Karada Yaşam*'i doğrudan ilgilendirmektedir. Pandeminin ilk aylarında özellikle ekonomik faaliyetlerde durgunluk beraberinde temiz havayı, temiz denizleri, sokağa çıkma yasakları sessizliği ve büyük metropollerde bile sabahları kuş seslerini duyabilme imkanını getirdiğinde daha temiz gökyüzü, daha temiz bir çevre, daha doğayla iç içe bir yaşam bireylerin gündemlerinde en tepeye oturdu. Özellikle, ufak apartman dairelerinde kısıtlanmış hayatların zorluğu şehirlerde

²⁷ Meltem Ağduk, Global Akademi Konuşmaları, 15 Ekim 2020 <http://www.uikglobalacademy.com/tr/podcasts/>.

²⁸ Covid-19 school closures around the world will hit girls hardest, UNESCO, <https://en.unesco.org/news/covid-19-school-closures-around-world-will-hit-girls-hardest> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

²⁹ Mathieu Boniol et al, "Gender equity in the health workforce: Analysis of 104 countries", *Health Workforce Working Paper 1*, 2019 <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/311314/WHO->

<HIS-HWF-Gender-WP1-2019.1-eng.pdf> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³⁰ Aslı E. Mert, "COVID-19 Salgını Sürecinde Farklı Yönleriyle Kadınların Durumu", *KOÇKAM Blog*, 30 Mart 2020, <https://kockam.ku.edu.tr/covid-19-salgini-surecinde-farkli-yonleriyle-kadınların-durumu-aslı-e-mert/> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³¹ Meltem Ağduk, Global Akademi Konuşmaları, 15 Ekim 2020 <http://www.uikglobalacademy.com/tr/podcasts/>.

kalabalıktan uzak ama ulaşılabilir yeşil alanlara insanların ne kadar çok ihtiyacı olduğunu bir kez daha hatırlattı. Bu çerçevede kamusal alanlarla ilgili hem yerelde hem ulusal seviyelerde yeni bakış açılarına duyduğumuz ihtiyaç pekişti. *SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar* içinde arazilerin verimli kullanımının sürdürülebilir arazi kullanımının anahtarlarından biri olduğu söylenmesine rağmen kentlerin %59'unda üretilen her bir yeni konut için tüketilen alan miktarı artmaktaydı.³² COVID-19 ile konutlar için tükettiğimiz alanları yeniden düşünmemiz gerektiği bir kez daha açıkça anlaşılmıştır.

Pandeminin başladığı günden itibaren sera gazı emisyon seviyelerinde ilk rakamlara göre %8,8 düşüşler görülmektedir.³³ Bu düşüşte özellikle ulaştırma faaliyetlerindeki azalmanın etkisi fark yaratmıştır. Bu azalmanın enerji piyasalarına da büyük etkisi olmuştur. Küresel enerji talebi 2020'nin ilk 3 ayında %3,8 oranında azalmıştır.³⁴ 2020 yılı sonunda ise %5 düşmesi beklenmektedir.³⁵ İyimserler tarafından pandemi sonrasında, fosil yakıtlara olan talebin düşüşü, çevre dostu enerji politikalarının önem kazanması ve küresel düşük karbonlu enerji dönüşümüne hız verilmesi beklenirken, kısıtlamaların hafiflemesi ile eski alışkanlıklara dönüldüğü de görülmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarını eleştirenler de ortaya çıkmış ve rüzgar türbinlerinin üretilmesinde veya kullanım süreleri dolduktan sonra

güneş panelleri ve rüzgar türbinlerinin çevreye vereceği zararlarla bunların kullanacağı akülerin üretilmesi için gerekli olan madencilik faaliyetlerinin de çevreye zarar vereceğini öne sürmüşlerdir.³⁶ Ipsos MORI'ye göre aslında kamuoyunda dünya çapında iklim değişikliğinin engellenmesi için politikalar uygulanmasına pozitif bakılmaktadır.³⁷ Fakat pandemi döneminde özellikle çevre meselelerinden ziyade devletler sağlık ve ekonomik kriz ile ilgili meselelere odaklanmaktadır. Şimdiden, emisyonlarda gördüğümüz düşüşler, ekonomik faaliyetlere hız veren ülkelerde eski seviyelere doğru yükselmeye başlamıştır. Bu da bizlere ülkeler için ekonomik önceliklerin hala çevresel önceliklerin önünde olduğunu bir kez daha göstermiştir.

Pandemide sosyal sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve demokratik yönetim gibi kavramları da içeren özellikle *SKA 10: Eşitsizliklerin Azaltılması* ve *SKA 16: Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar*da negatif etkilenmektedirler. Şöyle ki, çok ciddi bir sağlık tehdidi ile karşı karşıya olan birey, liderlerinden ve hükümetlerinden daha etkin politikalar ve hızlı karar alabilme becerileri beklentisi içindedir. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde sağlık hizmetlerine erişim pandemi ile daha da zorlaşmış, zengin ve fakir arasında bu hizmetlere ulaşmadaki adaletsizlikler daha da görünür olmuşken, yani *SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam* kapsamına giren öncelikler büyük yara almışken, toplumların ve

³² Gül Sayan Atanur, "COVID 19 ve Neden Evinizin Yanındaki Bahçeye İhtiyacınız Var?", *Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği*, <http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/09/COVID-19-ve-Neden-Evinizin-Yanındaki-Bahceye-Ihtiyaciniz-Var-Doc.-Dr.Gul-Sayan-Atanur.pdf> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³³ A. Cem Gündoğan, Global Akademi Konuşmaları, 15 Ekim 2020 <http://www.uikglobalacademy.com/tr/podcasts/>.

³⁴ Hal Brands ve Francis J. Gavin, *COVID-19 and World Order*, John Hopkins University Press, 2020, s. 137.

³⁵ *World Energy Outlook 2020*, <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2020/overview-and-key-findings#abstract> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³⁶ Tilak Doshi, "Post-Covid-19 'Sustainable Development' Means Little In Precision or Practice", *Forbes*, 28 Ağustos 2020, <https://www.forbes.com/sites/tilakdoshi/2020/08/28/post-covid-19-sustainable-development-means-little-in-precision-or-practice/?sh=98e0e4c487b6> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³⁷ Walter Leal Filho et al, "COVID-19 and the UN Sustainable Development Goals: Threat to Solidarity or an Opportunity?", *Sustainability*, Cilt 12, Sayı 13, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/13/5343> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

bireylerin beklentisi hızlıca ve etkin bir biçimde sosyal yardımların ve hizmetlerin ulaştırılmasının sağlanmasıdır. Bu beklenti demokratik yönetişimin gerektirdiği uzlaş, müzakere gibi pratiklerden ziyade anti-demokratik pratiklerin kabul görmesini beraberinde getirir. Günümüzde, halihazırda popülist söylemlerin arttığı ve anti-demokratik uygulamaların daha da yayıldığı göz önüne alınırsa pandemi ile beraber bu eğilimlerin güçleneceğini tahmin etmek çok da zor değildir.

Sürdürülebilir bir Gelecek için Atılması Gereken Adımlar

SKA'lara ulaşabilmek için özellikle yeşil bir ekonomiye geçişte çevresel vergiler, enerji sektöründe uygulanan sübvansiyonların gözden geçirilmesi ve mali reformlardan söz edilmekteydi. Fakat, pandemi ile beraber yeşil bir ekonomiye geçiş için gerekli olan yatırımlara ayrılan finansal kaynakların sağlık ve acil ekonomik destekler için kullanılacağı, bu sebeple de SKA'lardan uzaklaşılacağı için SKA'ların gözden geçirilmesini önerenler olmuştur.³⁸ Bunlara karşın, SKA'ların gözden geçirilerek hedeflerin aşağı çekilmesinden COVID-19'u bir fırsat olarak değerlendirenler de vardır.³⁹

Fırsat olarak değerlendirmemiz gerektiğini belirten Ottersen ve Engebretsen, öncelikle küresel yönetim sistemi üzerine düşünmemiz gerektiğini ve sistemimizi gelecek nesilleri sadece savaşlara karşı değil pandemilere karşı da korumak üzerine yeniden inşa etmemizi tavsiye

etmektedirler. Bu çerçevede DSÖ gibi örgütlerin güçlendirilmesi ve SKA'nın ruhuna uygun evrensel sağlık politikaları geliştirilmesi gerekmektedir.

Gündem 2030, bağlayıcı olmayan yönlendirici ilkeler çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu pandemi ile bir kez daha anlaşılmıştır ki kriz zamanlarında sadece yönlendirici prensipler devletler tarafından kolayca terkedilebilmektedir. Bu çerçevede çok taraflılığı zorlayıcı ilkelere ihtiyacımız olduğu açıktır. Fakat elbette çok taraflılığı kabul etmesi gerekenler, pandemi ile beraber ekseriyetle tek taraflılığı benimsemiş devletler olduğu için uluslararası örgütlerin çok taraflılığı kısa zamanda kabul ettirmesi çok olası görülmemektedir.

Pandeminin başlangıcından itibaren yazılan literatüre bakıldığında öne çıkan önerilerden biri daha dirençli ve güçlü toplumlar yaratılmasıdır. Bunun için ise küresel bir dayanışmaya, ortak sorumluluk almaya, toplumların en dezavantajlı ve savunmasız kesimleri için oluşturulacak politikalara ekstra önem verilmesi gerekmektedir.⁴⁰ Ulusal ve uluslararası seviyelerde sivil toplumla daha bütünleşmiş, çok vitesli, daha fazla kurumsallaşmış yapılara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.⁴¹

Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için önem verilmesi gereken konulardan birisi de çevreyle uyumlu ekonomiler yaratılmasının yanında yeşil istihdam olanaklarının da artırılmasıdır. Bu aynı zamanda yoksulluğun azaltılması ile *SKA 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme* ve *SKA 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı* ana başlıkları altında gerçekleştirilmesi beklenen

³⁸ Robin Nadioo ve Brendan Fisher, "Reset Sustainable Development Goals for a pandemic World", *Nature*, Cilt 583, 2020, s. 198-201 <https://www.nature.com/articles/d41586-020-01999-x> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

³⁹ Ole P. Ottersen ve Eivind Engebretsen, "COVID-19 puts the Sustainable Development Goals center stage", *Nature Medicine*,

9 Ekim 2020 <https://www.nature.com/articles/s41591-020-1094-y> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

⁴⁰ Manuar Mukarram, "a.g.e. s.257.

⁴¹ Francisco Santos-Carrillo et al, a.g.e..

hedeflere ulaşmayı da sağlayacaktır. Bu çerçevede kalkınma için gerekli ekolojik tabanı koruyan bir üretim sistemi ve sürdürülebilir bir biçimde üretim fazlası ve teknik bilgi sağlayabilecek bir ekonomik sistem önerilmektedir.⁴² Pandeminin başladığı günden bugüne kadar en fazla önemini artıran iktisadi alan olan dijital ekonomi de bu iki SKA çerçevesinde düşünülmelidir. İnternet üzerinden kesintisiz ses ve görüntü yayınlarının yapılması, video konferansları ve e-ticaret alanlarında istihdam imkanları artmıştır. Pandemi sonrasında da bu alanlarda gelişmelerin devam etmesi beklenmektedir.

2020 Sürdürülebilir Kalkınma Raporu küresel işbirliğini geliştirebilmek ve SKA'lardan uzaklaşmayı azaltabilmek için örnek uygulamaların daha çok görünür olmasının sağlanmasını, gelişmekte olan ülkeler için finansal mekanizmaların güçlendirilmesini, açlığın en çok görüldüğü noktalara ayrı bir önem verilmesini, sosyal korumanın sağlanmasını ve yeni ilaçların ve aşıların desteklenmesini tavsiye etmektedir.⁴³ Bu tavsiyelere bakıldığında sürdürülebilirlik ve SKA'yı düşünürken ekonomi, çevre ve toplum bileşenleriyle beraber sağlığın da bir bileşen olduğunun unutulmaması gerektiği görülmektedir. Demiralp'in de belirttiği gibi sağlık probleminin kontrol altına alınmadığı bir durumda ekonomik olarak başarı elde edilmesi mümkün değildir.⁴⁴

SKA'ların başarıya ulaşabilmesi için sunulan bir diğer öneri ise SKA'lar arasında sinerji yaratmak amacıyla ekonomik faaliyetleri artırıcı, istihdam yaratıcı, yoksulluğu azaltan,

çevreyi koruyan ve sağlık alanında da çıktılar getiren uygun maliyetli politikalara yönelmesidir. Barbier ve Burgess bu tip politikalara 3 örnek sunmaktadır; fosil yakıtlara verilen teşviklerin temiz enerji yatırımlarına verilmesi, gelişmekte olan ülkelerin temiz su ve hıfzıssıhha yatırımları için de teşvik takaslarını kullanmaları ve tropik karbon vergisi uygulamaya başlamaları.⁴⁵ Pandemi ile mücadele kapsamında devletlerin sunmuş oldukları teşvik paketlerinde yeşil unsurların yeterli olmadığı, bu unsurların artırılmasının gerekliliği ile her devletin kendi şartlarına göre teşvik paketlerinin dizayn edilmesinin önemli olduğunun da altı çizilmektedir.⁴⁶

COVID-19'un vurguladığı ve *SKA 3: Sağlık ve Kaliteli Yaşam*'i yakından ilgilendiren amaçlardan biri de *SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar* oldu. Ekonomik olarak dezavantajlı bireylerin aşırı kalabalık konutlarda ve mahallelerde yaşıyor olması bu mahallelerde virüsün daha hızlı bulaşmasını beraberinde getirdi. Yeşil alanların azlığı, nüfus yoğunluğunun çok olması ile beraber, bu mahallelerde yaşayan bireylerin sağlık sistemlerine daha sınırlı erişiminin olması sınıflar arası eşitsizliği bir kez daha gözler önüne serdi. Bu çerçevede yerel ve ulusal seviyelerde sürdürülebilir şehirler yaratılması çok acil bir gerekliliktir. *SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar* altında yer alan yeterli, güvenli ve uygun fiyatlı konutlara ve temel hizmetlere erişiminin sağlanması ve geçeköndü mahallelerinin iyileştirilmesi, katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimlerinin planlanması ve

⁴² Muhammed Yunus Bilgili, a.g.e. s. 562.

⁴³ Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. 2020. *The Sustainable Development Goals and COVID-19. Sustainable Development Report 2020*. Cambridge: Cambridge University Press.

⁴⁴ Selva Demiralp, Global Akademi Konuşmaları, 15 Ekim 2020 <http://www.uikglobalacademy.com/tr/podcasts/>.

⁴⁵ Edward B. Barbier ve Joanne C. Burgess, "Sustainability and development after COVID 19", *World Development*, Cilt 135, 2020 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X20302084?via%3Dihub> (Erişim tarihi 2 Kasım 2020).

⁴⁶ A. Cem Gündoğan, Global Akademi Konuşmaları, 15 Ekim 2020 <http://www.uikglobalacademy.com/tr/podcasts/>.

yönetilmesi için kapasitenin güçlendirilmesi, ve özellikle kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engellilerin güvenli, kapsayıcı ve erişilebilir yeşil alanlara ve kamu alanlarına evrensel erişimlerinin güvence altına alınması için yerel, ulusal ve uluslararası seviyelerde belediyeler, devletler ve uluslararası örgütler arasında var olan işbirliği mekanizmalarının etkin bir biçimde kullanılması ve finansal mobilizasyonun sağlanması için yeni işbirliği mekanizmalarının uluslararası örgütlerin gündemlerinde ön sırada yerini alması gerekmektedir. Algan'ın altını çizdiği gibi kentleri bir ekosistem olarak ele alıp kentsel biyolojik çeşitliliğin korunması için politikalar uygulanması gereklidir.⁴⁷ Bu tip mekanizmalar yönetim modellerinin yerelde ve uluslararası seviyede daha aktif olarak kullanılmasını gerektirmektedir. Günümüzde siyasi eğilimlerin popülist ve anti-demokratik yönetim modellerine doğru olduğu düşünülürse bu mekanizmaların işleme ve kabul edilmesi zor görülse de SKA'ların başarılı olabilmesi için bu alanda adımlar atılması çok önemlidir.

Son olarak, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için sadece iktisadi, finansal, ekolojik ilkelerden bahsetmek yeterli değildir. Özellikle toplumların dışarıdan gelen şoklara dayanıklılığının artırılması için sosyal sürdürülebilirliğin eşitlik, çeşitlilik, demokratik yönetim ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu sebeple insanların düşünce yapılarında değişime ve buna bağlı olarak da küresel ölçekte davranışsal bir dönüşüm için yerel, ulusal ve uluslararası alanlarda sivil toplumla işbirliğini ve katılımcı yönetim pratiklerini artırıcı, adaletsiz güç ilişkilerini yok edici adımlar atılmalıdır.

⁴⁷ Nesrin Algan, Global Akademi Konuşmaları, 15 Ekim 2020, <http://www.uikglobalacademy.com/tr/podcasts/>.

GLOBAL ACADEMY, ULUSLARARASI İLİŞKİLER KONSEYİ DERNEĞİ DESTEĞİYLE
GELİŞTİRİLEN BİR DÜŞÜNCE PAYLAŞIM PLATFORMUDUR.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association* (ISA) ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association* (BPSA) üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı* (GP), *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı* (TÜBAKOV), *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship* (BSYRF) projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen **web sayfasını** (<https://www.uik.org.tr>) ziyaret ediniz.

Global Akademi Konuşmaları Serisi, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmektedir.

Global Academy Talks Series are supported by the Heinrich Böll Stiftung Turkey Office.

© GlobalAcademy 2020

Bu çalışmanın telif hakları Global Academy’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; Global Academy’nin kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.